

פרשת בחוקותי, "ואולך אתכם קוממיות" על בנין שתי הקומות ויום ירושלים.

זאב (וה) פרידמן

פרשת בחוקותי היא הפרשה המסיימת את ספר ויקרא, והיא ניצבת על הגשר המתוח בין יום העצמאות ליום ירושלים, שיחול למחרת שבת פרשתנו.

במרכזה של הפרשה, מוצג אתוס הברכות והקללות, שמופיע גם בספר דברים בפרשת "כי תבוא". הפרשה כוללת שלושים פסוקי תוכחה לעומת שלושה עשר פסוקי ברכות.

פסוק מעניין באתוס הברכות הוא: "אני ד' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות". (כו', יג').

הבה נדון במשמעות המילה קוממיות, שהיא מילה יחידנית במקרא, והקשרה ליום ירושלים.

המילה קוממיות, מפורשת על ידי רש"י, **כזקיפות קומה**. הרשב"ם (רבי שמואל בן מאיר, נכדו של רש"י, 1085-1158) מפרש: "קוממיות- כשהוסר העול זוקף את ראשו. **אונקלוס** מתרגם: "דאפיקית יתכון מארעא דמצרים..... יתכון בחירותא (=בחירות). בגמרא במסכת בבא בתרא דף עה' עמוד א': "ואולך אתכם קוממיות- רבי מאיר אומר- מאתיים אמה, **כשתי קומות של אדם הראשון**".

המילה "קוממיות", מציגה לנו דגם של קומותיים - בנין של שתי קומות. כל אחת מהקומות מייצגת מהות שונה.

האם ניתן לומר, שהקומה הראשונה מייצגת מהות של ברכות בעלות אופי גשמי ואילו הקומה השנייה מייצגת מהות של ברכות בעלות אופי רוחני?

כיצד קוממיות מתקשרת לגשר ספירת העומר המתוח מפסח ועד לשבועות, שביניהם ממוקמים גם יום העצמאות ויום ירושלים?

פסח מייצג את גאולת הגוף ואילו שבועות חג מתן תורה מייצג את גאולת הרוח. הנה לנו גשר הגאולות, **כפי שמציג זאת הרש"י הירש** בפרשתנו, פרק כו': " **גאולת מצרים** שברה את עול מצרים מעלינו. אך מוטות העול עדיין היו על צווארנו, עוד נשאנו עמנו את כלי העבדות, ואף על פי שהשתחררנו לנצח מעול עבדות מצרים, אפשר היה להחליף עול זה באחר. עדיין היו בנו כל הנתונים לשאת עול עבדות מוסרית, חברתית, מדינית- במקום עול מצרים. **רק מתן תורה שבר גם את מוטות מצרים. באותה שעה זקף ה' את קומתנו לנצח והעניק לנו עצמאות וחירות.** הוא נתן לנו לפחות, את ההנהגה וההדרכה ללכת **קוממיות** בכל וכנגד הכל. **קוממיות**, מסכם את כל התוצאות של קיום מצוות. **זכינו בעצמאות ובגיאאות**- מול כוחות החושניות והטבע, מול כל כוח חברתי ומדיני".

יום העצמאות מעצים את הקוממיות, כפי שמודגש במגילת העצמאות: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי **קוממיות** ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי".

יום ירושלים הניב על הגשר בין פסח לשבועות, מעניק נופך מיוחד לדיונו במשמעות הקוממיות בדברי הנביא **ישעיהו** המתנבא על בנינה של העיר ירושלים: "ושמתי כדכד שמשותיך ושערייך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ" (ישעיהו נד', יב'). המדרש דן במילה "כדכד", בה משתמש הנביא ישעיהו, לתאר את אבני חומות העיר, ומציג מחלוקת בין המלאך גבריאל לבין המלאך מיכאל: " **א"ר שמואל בר נחמני, פליגי תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומיכאל, חד אמר שוהם וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה, להוי כדין וכדין**". לפי גבריאל, ירושלים תיבנה מאבן השוהם ולפי מיכאל, מאבן הישפה. בא הקב"ה ומכריע ביניהם, "כדין וכדין". כלומר, ירושלים נבנית גם מאבן השוהם וגם מאבן הישפה, וזאת המשמעות של המילה היחידנית והנדירה בתנ"ך-"כדכד".

המהרש"א (רבי שמואל אליעזר הלוי איידלס-1555-1631) בדבריו על הגמרא בבא בתרא ע"ה, בסוגיית אבני ירושלים, אומר, **כי שוהם, היא אבנו של יוסף והיא מסמלת את הכוח הגשמי**

והחומרי בישראל. מהות גשמית זאת מיוחסת ליוסף המאופיין בהיותו "המשביר לכל העם", זהו גם תפקידו של משיח בן יוסף, שתפקידו לדאוג לצרכים החומריים של בניין עם ישראל.

לעומת זאת, **הישפה**, היא אבנו של בנימין, שבחלקו נבנה בית המקדש, **המסמל את המהות הרוחנית. מסביר המהר"ל (נצח ישראל)** : כי גבריאֵל ומיכאל הדנים בסוגיית אבני ירושלים, מייצגים יסודות שונים בטבע. היסוד של גבריאֵל הוא יסוד **האש** ואילו היסוד של מיכאל הוא יסוד **המים**. המים מייצגים את מידת **החסד** ואילו האש מייצגת את מידת **הדין**.

ירושלים עיר בנין הקוממיות, שחברה לה יחדיו, נוכחת בפירושו של המלבי"ם על הפסוק בתהילים קכ"ג, ג' : " כעיר שחברה לה יחדיו". עיר המחברת את הקצוות, המאחדת ומקרבת את הרחוקים : " ירושלים היא העיר שחברה לה יחדיו ויתחברו האיברים הפרטיים להיות גוף שלם, יחול בו רוח החיים ונפש המשכלת ונפש האלוקית". נמצא ונלמד שירושלים שהיא בנין קוממיות, של קומת המעלה וגם של קומת המטה, עיר שלם – **של קומת הדין והצדק של מעלה וגם של קומת החסד של מטה**.

בנין הקוממיות של שילובן של קומת הצדק ושל קומת החסד, לא עמד במבחן אמיתי במאפיינים החברתיים ערב חורבן הבית. במסכת בבא מציעא ל' עמ' ב', נאמר : " דאמר רבי יוחנן, לא חרבה ירושלים, אלא על שדנו בה דין תורה... שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין". **ישעיהו בן אמוץ**, מטיב לתאר זאת : "למה לי רוב זבחים... כי תבואו לראות פני מי ביקש זאת מידכם, רמוס חצרי לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטורת תועבה.... כי תרבו תפילה אינני שומע, ידיכם דמים מלאו... לימדו היטב דירשו משפט". **בימים של בין המצרים**, בין שבעה עשר לתמוז לבין תשעה באב, אנו עוסקים, בזיכרון ובחשבון הנפש הלאומי והקולקטיבי, על חורבן וגלות ואובדן ריבונותינו ומשילותנו. שכן, "לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמונה" (שבת, ק"ט, עמ' ב').

לצערנו, המנהיגותי והחברה האזרחית באותה תקופה, אופיינו **באנטי תיזה של בנין הקוממיות**, המשלב את המשמעות של עיר שלם, של השילוב המנצח, של מידת הצדק וגם של מידת החסד : **"שהיו עמלים בתורה וזהירים במעשרות, מפני מה גלו? - מפני שהיו אוהבים את הממון ושונאים איש את רעהו"** (תוספתא, מנחות ה"ג). או כדברי הנביא ישעיהו המתאר את התקופה : **"שריף סוררים וחברי גנבים, כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים"**. (ישעיהו, א'). **"שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים"** (הנצי"ב).

בנין הקוממיות תובע ממוסדות השלטון וממנהיגיו, תשתית מוסרית של משפט, צדקה, צדק חברתי וחסד : **"ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה"** (ישעיהו, א'). **בנין הקוממיות בפרשתנו**, המייצג את הרוח ואת החומר, בהקשר ליום **ירושלים**, **עיר שלם**, מביא אותנו לדיון התיאולוגי, בין שני משיחים – משיח בן דוד משבט יהודה, ומשיח בית יוסף משבט אפרים : **" וְאַתָּה בֶן-אֶדְם, קַח לָךְ עֵץ אֶחָד, וְכָתֹב עָלָיו לַיהוָה, וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוּ; וְלָקַח, עֵץ אֶחָד, וְכָתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עַץ אֶפְרַיִם, וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוּ. וְקָרַב אֶתְּם אֶחָד אֶל אֶחָד, לָךְ לְעֵץ אֶחָד; וְהָיוּ לְאֶחָדִים, בְּיָדְךָ. וְכִאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ, בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר: הֲלוֹא תִגִּיד לָנוּ, מָה אֵלֶּה לָךְ. דַּבֵּר אֲלֵהֶם, כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ד', הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם, וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוּ; וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה, וְעָשִׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד, וְהָיוּ אֶחָד, בְּיָדִי. וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ, בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם, לְמֶלֶךְ; וְלֹא יִהְיֶה (יְהִי) עוֹד לְשָׁנִי גוֹיִם, וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשָׁתֵי מַמְלָכוֹת עוֹד" (יחזקאל, לז', טז'-כב').**

הרב אברהם יצחק הכהן קוק בשנת 1904, בדברי פרידתו, לרגל פטירתו של **הרצל**, הידוע בשם : **"המספד בירושלים"**, קבע, **שהרצל היה משיח בן יוסף**. אך אין להסתפק בממד הפרגמטי הקיומי והארצי בלבד, של משיח בן יוסף, אלא אליו יש לחבר את הממד הרוחני של **משיח בן דוד (יהודה)**. **הרב ד"ר בני לאו**, בפרשנות לנבואת יחזקאל, מצטט את **גהה הראובני ז"ל** מייסד "נאות קדומים", שהסביר בדרכו את משמעות נבואתו של יחזקאל. לדעתו, מתחולל כאן תהליך של **"הברכה"** בבוטניקה, שמברכים שני עצים לעץ אחד שמניב פרי משובח. בתהליך ההברכה, יש את הרוכב ויש את הכנה. **כאשר יוסף הוא הכנה ואילו יהודה הוא הרוכב**. סוג של בנין קוממיות, של קומת הרוכב ושל קומת הכנה. יש כאן תלות הדדית בין שני השבטים. **זה מחייב שותפות אמיתית בין השניים. אבל, ההכרעה ההנהגתית, היא בשבט יהודה**. כלומר, לא יכולים שני

מלכים לשמש בכפיפה אחת. על זה כבר נאמר: "קדירא דבי שותפי, לא קרירא ולא חמימא" (בבא בתרא, כ', ב'). ההכרעה המנהיגותית להנהיג את בנין הקוממיות, היא של קודקוד אחד, מנהיג אחד, מתכלל אחד, Case Manager אחד. אנו לומדים זאת: "ומלך אחד יהיה לכלם, למלך; ולא יהיה (יהיו) עוד לשני גוים, ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד. ועבדי דוד מלך עליהם, ורועה אחד יהיה לכלם" (יחזקאל, לז')

בנין הקוממיות מחייב מיזוג ומנהיגות אחת, אך גם שותפות אמיתית בין השבטים, ששבט יוסף מביא לבניין הקוממיות את תרומתו הייחודית בידע, בניסיון ובתשתית הכלכלית והחומרית ואילו שבט יהודה מביא את תרומתו הייחודית, בידע ובמשאבים הרוחניים של התשתית המוסרית, הערכית והישירות השלטונית.

הד לעיר שלם של ירושלים של מטה ושל ירושלים של מעלה, לבניין הקוממיות של שילוב שמים- הרוח, ושל הארץ- חומר, נמצא בסיפור ט"ו של סיפורי רבה בר בר חנה – (רבב"ח, אמורא, בן הדור השלישי של האמוראים. חי בסוף המאה ה-3, נולד בבבל והיה תלמידו של רבי יוחנן), מספר רבב"ח, במסכת בבא בתרא ע"ד, עא', אודות מדריכו המסתורי שהציע לו לראות, "היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי". להגיע למקום האופק שבו **הארץ נושקת לרקיע**. הוא רואה גלגל מסתובב ובו חלונות רבים, כמו בלונה פרק. כשמגיע זמן תפילה, הוא מניח את תרמילו באחד החלונות בגלגל וכאשר הוא חוזר לאחר שהתפלל, הגלגל הסתובב עם התרמיל שנעלם. תגובתו היא, היש במקום הזה גנבים? מדריכו מרגיעו ואומר לו שהגלגל מסתובב ועד למחרת, יקבל את תרמילו וכך אכן קרה. **הראי"ה (אברהם יצחק הכהן) קוק (1865 – 1935),** בספרו "עין איה", עסק במשמעות של סיפורי רבב"ח. בניתוחו, הסיפור שלפנינו מייצג 2 תפיסות עולם. **השמים** מייצגים את הציבור והקולקטיב ואת התנועות האידאולוגיות של שינוי העולם, כדוגמת הרעיונות של הלאומנות שהצמיחה בסוף את **הפאשיזם ואת הסוציאליזם שהצמיח את הקומוניזם, שהביאו טרגדיות לאנושות. ואילו הארץ מייצגת את האינדוידואליזם, המימוש העצמי והליברליזם. גם רעיונות אלו הביאו לתוצאות לא ראויות, בדמות הקפיטליזם החזירי והניאוליברליזם.**

האם ניתן לעשות סינתיזה וחיבור, של השמים (תיזה) ושל הארץ (אנטיתיזה)?

רבב"ח ובפירושו של **הראי"ה קוק**, מנסים להציג לנו מודל של סינתיזה, של בניין הקוממיות, של חיבור שמים וארץ. אבל **במידתיות ובמינון הנכון. התרמיל** בסיפורו של רבב"ח, מייצג את **הארץ- האני, האישי והמימוש העצמי. ברית הנצח בין הקב"ה לעם ישראל תתקיים בבניין הקוממיות, בסינתיזה הראויה והנכונה, בשילוב המנצח של אנשי השמים וגם של אנשי הארץ במרחב חיים אחד.** אנו זקוקים לאנשי הרוח האידאולוגים החולמים והמרחפים המייצגים את אנשי השמים, אך אנו גם זקוקים לאנשי "הרגליים על קרקע המציאות", אנשי החומר, אנשי הפרקטיקה.

הסינתיזה בין השניים היא הערובה **למימוש ברית היעוד והנצח של עם ישראל בארץ ישראל על פי תורת ישראל.** קו האופק הוא אותו מקום מסוים שבו ניתן לחיות יחדיו, שבו אנשי השמים קצת יורדים למטה לעבר אנשי הארץ ואילו אנשי הארץ קצת עולים למעלה לעבר אנשי השמים. זה מרחב החיים של הסינתיזה, של בניין הקוממיות **בו כל אחד תומך ומכבד את השני זה מרחב בנין הקוממיות של עיר שלם- של מעלה ושל מטה.**

השבוע חל יום הזיכרון של דודי, זאב ווה מנדלסון הי"ד, שאני נקרא על שמו, שנפל בירושלים במלחמת הקוממיות והעצמאות, וכך הוא אמר לאימו טרם נפילתו: "זכות גדולה נפלה בגורלנו, להיות מכובשי אדמת ישראל וממקומי המדינה. אשרינו". (כד' אייר תש"ח, מתוך ספר יזכור, בהוצאת משרד הביטחון).

חזק חזק ונתחזק